

De Boschboom

Nieuwe activiteiten

Voor het jaar 2000 heeft het bestuur van de Vereniging voor Geschiedenis en Heemkunde De Boschboom een aantal nieuwe activiteiten op het programma staan:

- In het vierde nummer van *Bosche Bladen* zijn op acht kleurenpagina's gebrandschilderde ramen van Marius de Leeuw afgebeeld: drie ramen op de bovenverdieping van het PTT-gebouw aan de Prins Bernhardstraat met twee details, twee ramen uit de Goede Herderkapel in de Sint-Jan, een raam uit het verzorgingshuis Sint-Anthoniegarde, een raam uit het Vughts Historisch Museum, het grote raam uit het noordertransept van de Sint-Jan, een aquarel van een raam uit de Sint-Petruskerk te Vught, dat herinnert aan het zogenoemde bunkerdrama in het kamp Vught en tenslotte de gezandstraalde ramen uit het PNEM-gebouw. De beeldend kunstenaar Mr. Ton Frenken heeft in datzelfde nummer over het werk van Marius de Leeuw een aantrekkelijk artikel geschreven, maar toch vooral aandacht gevraagd voor het zogenoemde *prix-de-Rome*-raam. Daarmee won de kunstenaar in 1947 de eerste prijs van de rijksacademie in Amsterdam. Dat raam is nooit uitgevoerd. Ons rest slechts een afbeelding van het 'carton'. Dat ontwerp, aldus Frenken, verdient het om alsnog uitgevoerd te worden, omdat het nog altijd het onbetwiste hoogtepunt van zijn werk vormt. Marius de Leeuw zou nog waardevolle adviezen kunnen geven voor bijvoorbeeld de uiteindelijke kleurstelling etc. Het bestuur van *De Boschboom* wil zich sterk maken voor de realisering van dit project. De kunstenaar zelf heeft genereus afgezien van enig honorarium, zodat alleen de kosten van uitvoering in het atelier Tilburg en plaatsing voor rekening van het bestuur komen. Op dit moment is het bestuur in onderhandeling over een geschikte plaats en beraadt het zich over financiële acties om het project van de grond te krijgen.

- Min of meer spontaan heeft zich als aanvulling op het al met groot enthousiasme begonnen *Muntel-project* een actie aangekondigd, die de oorspronkelijke vier *sierlantaarns* op de *Rückertbrug* wil terugplaatsen. Hoewel er van de brug zelf (uit 1921) in het stadsarchief de tekeningen volledig zijn teruggevonden, ontbreken tot nu toe werktekeningen van de *sierlantaarns*. Meestal was de procedure zo, dat bruggen vroeger gemeente-aanbesteed en dat allerlei attributen later,

meestal door bekwame ambachtslieden zijn vervaardigd. We weten intussen, dat de firma Gielens, die een smederij had in de Orthenstraat, ongeveer recht tegenover het vroegere grootse gebouw van de Gruyter, deze *sierlantaarns* heeft gesmeed. Het bedrijf bestaat niet meer en waarschijnlijk zijn de tekeningen verloren gegaan. Gelukkig zijn er in het stadsarchief enkele goede foto's aanwezig, waarop de brug met de vier *sierlantaarns* duidelijk staat afgebeeld. Het lijkt een koud kunstje om nieuwe ontwerptekeningen te vervaardigen en daarna de *lantaarns* uit te voeren.

- Op woensdag 26 april houdt op uitnodiging van *De Boschboom* Dr. J. Broeyer, hoogleraar in de kerkgeschiedenis aan de Universiteit van Utrecht een lezing in de Grote Kerk aan het Kerkplein over de betekenis van de Reformatie, de invloed van de Statenbijbel op geloof en taal, de betekenis van de Dordtse synode en tal van andere kwesties. Hij zal daarbij ook aandacht schenken aan de invloed van de Reformatie in onze stad, bijvoorbeeld aan de eerste protestantse martelaar Hendrik Vos, die in 1523 te Brussel op de markt is verbrand. Bij de lezing zijn ook belangstellenden welkom. Zij kunnen op die manier al enigszins kennis maken met de werkzaamheden van *De Boschboom*. Deze lezing ontleent haar waarde aan de kwaliteit van het onderwerp en de spreker, maar *De Boschboom* ziet deze ook als een voorbereiding op een reeds vastgestelde excursie.

- Deze excursie is een *tocht naar Dordrecht*, het klassieke centrum van de Reformatie in Nederland. Deelnemers aan de excursie zullen niet alleen kennis maken met de stad, maar ook met de Grote Kerk, waar een deskundige rondleider over bouw, inrichting, stijl en gebruiksvoorwerpen, zoals de befaamde preekstoel zijn zegje zal doen. De excursie vindt plaats op zaterdag 27 mei.

- Het bestuur heeft de *Stichting 's-Hertogenbosche Monumentenzorg*, de *Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch* en de *Heemkundekring Rosmalen* met een reeks van argumenten overtuigd van het belang het Kardinaal van Rossumplein niet opnieuw in te richten als parkeerplaats, maar als klein stadsparkje van bescheiden omvang. Die actie lijkt in het verlengde te liggen van het streven van het gemeentebestuur de stad 'autoluw' te maken.

Daarom vinden de vier belangenorganisaties het weinig consequent om daar opnieuw een parkeerplaats in te richten, terwijl twee parkeergarages in de onmiddellijke omgeving beschikbaar zijn. Intussen is besloten het plein als park in te richten. Hulde.

- Het onderzoek naar de *Muntel* vindt gestaag voortgang. Onder leiding van het bestuurslid Bert den Boer is een projectgroep enthousiast aan het werk gegaan.

Een foto van de Jan de la Barlaan uit de jaren dertig. Zou het *Muntelproject* kunnen achterhalen wie deze kinderen zijn? (Foto: Stadsarchief)

Ook van buiten de wijk bereiken het bestuur verzoeken om alsnog aan te sluiten. De projectgroep heeft zich voorgenoemen van tijd tot tijd in openbare vergaderingen verslag te doen van de voortgang van het onderzoek en de inhoud van de werkzaamheden.

- Het bestuur beraadt zich over het opzetten van *uitwisselingsprogramma's* met andere cultuurhistorische verenigingen.

- Het ledental van *De Boschboom* is het laatste jaar met ruim 15% gestegen, ongetwijfeld een gevolg van het opzetten van nieuwe activiteiten. Het lidmaatschap van *De Boschboom* brengt ook automatisch een abonnement met zich mee op het vier keer per jaar verschijnende *Bosche Bladen*. Voor informatie over de vereniging is de secretaris, Frans Peters, Zuid Willemsvaart 183, tel. 614 44 66, steeds bereid die te verstrekken.

Theo Hoogbergen,
bestuurslid *De Boschboom*

Berichten BAM

Architecten

De Stichting BONAS, verbonden aan het Nederlands Architectuurinstituut te Rotterdam geeft een boekenreeks uit over Nederlandse architecten en stedenbouwkundigen. In de serie komen regelmatig werken aan de orde die betrekking hebben op 's-Hertogenbosch. Zo verscheen er onder andere een bibliografie over de architectenfamilie Van Nieukerken, die samenwerkte met de Bossche beeldhouwer Louis Vreugde (zie hieronder). Ook aan in 's-Hertogenbosch niet onbekende architecten zoals de gebroeders Kraaijnvanger en G.W. Van Heukelom zijn deeltjes gewijd. Interessant is het ontwerp van M. Klijnen uit 1955 van een Cultureel Centrum in de Bossche Broek.... Een mooi plan maar gelukkig is het niet op die plek gerealiseerd.

De boekjes zijn te koop bij het Nederlands Architectuurinstituut, Museumpark 25, 3015 CB te Rotterdam of te bestellen bij boekhandel Heinen.

Ad van Drunen

Nogmaals de Vaas van Vreugde

In het derde nummer van Bossche Bladen konden we melden dat er in de gemeenteraad vragen zijn gesteld omtrent de vaas van Vreugde. Alvorens tot een besluit te komen over een replica, wil de gemeente eerst advies bij deskundigen inwinnen over het kunsthistorisch belang van de vaas.

De al eerder genoemde heer Kroon heeft in een brief het belang van het werk van de Bossche beeldhouwer Vreugde toegelicht. Aangezien hij meer beelden gemaakt heeft die het stadsbeeld heren en der nog steeds sieren, geef ik hierbij een korte samenvatting van Kroons brief.

Vreugde behoorde samen met bijvoorbeeld Toon Dupuis (1877-1937), Prof. Dr. Arend Odé (1865-1955) en August Falise (1875-1936) in de eerste helft van de twintigste eeuw tot een groep van toonaangevende kunstenaars op het gebied van de beeldhouwkunst. Falise is in Den Bosch bekend van het beeld van Jeroen Bosch op de Markt, de beelden Handel en Nijverheid tegen de voorgevel van V&D op de Schapenmarkt, en het beeld van Kardinaal van Rossum op het gelijknamige plein.

Gezicht op de Brede Haven uit de collectie Farla/Van Mackelenbergh. Een opname door Louis Zwijsen uit ca. 1925. (Foto: Stadsarchief)

Vreugde werkte veel samen met de architectenfamilie Van Nieukerken. In dat kader vervaardigde hij vele decoratieve beeldhouwwerken, zowel in- als uitwendig, aan diverse gebouwen zoals bijvoorbeeld: het gebouw Bataafse Petroleum Maatschappij te Den Haag; het Huis de Hooge Boekel te Enschede; het Frans Hals Museum te Haarlem; het Huis Duin en Kruidberg te Santpoort; en het al eerder in dit blad vermelde Tropenmuseum te Amsterdam.

Hij werkte vooral in de stijl van de decoratieve beeldhouwkunst in historiestijl, welke hij tot grote hoogte wist te ontwikkelen. Ook in de Bossche vaas is deze decoratieve historiestijl zeer rijkelijk aanwezig. Het Drents Museum te Assen beschikt over vele kleinere werken van Vreugde. Samengevat, aldus Kroon, kan men stellen dat het werk van Louis Vreugde het waard is om behouden te blijven, zeker in zijn geboortestad 's-Hertogenbosch.

Eddy Smits

Nieuws uit het Stadsarchief

Aanwinsten

Het Stadsarchief 's-Hertogenbosch heeft onlangs het negatievenarchief van het voormalige fotobureau Farla en Van Mackelenbergh verworven. Duizenden negatieven geven een mooi beeld van gebeurtenissen en gebouwde omgeving van 's-Hertogenbosch in de jaren tussen ongeveer 1952 en 1990. De opnamen zijn vervaardigd door fotograaf P.H. (Piet) Farla (1918-1979), die in 1952 een bedrijf voor

pers- en reclamefotografie begon aan de Hinthamerstraat. In 1964 werd Ernst van Mackelenbergh (1925-) compagnon en medewerker in dit bedrijf, dat inmiddels naar de Vughterstraat was verhuisd. Vanaf 1969 zette Van Mackelenbergh het bedrijf alleen voort. In 1975 vestigde hij zich in Rosmalen, waar hij tot 1998 als fotograaf actief bleef. Het Stadsarchief 's-Hertogenbosch bezat al diverse originele afdrucken van Farla/Van Mackelenbergh. De gemeente heeft nu het vrijwel complete negatievenarchief, inclusief rechten, kunnen aankopen. Enkel de opnamen betreffende de Sint-Janskerk zijn hiervan uitgezonderd.

Met de collectie Farla/Van Mackelenbergh is ook een aantal glasnegatieven uit de jaren twintig tot veertig in het Stadsarchief ondergebracht. Deze laten vooral straatgezichten en monumenten in 's-Hertogenbosch zien, maar ook dorps- en stadsgezichten in de Meierij, de Langstraat en het Land van Heusden en Altena. Deze opnamen zijn destijds vervaardigd door de Bosschenaar Louis Zwijsen (1897-1979), ambtenaar bouw- en woningtoezicht van de gemeente 's-Hertogenbosch.

Nieuwe toegangen

Het geautomatiseerde bestand BBS (Bossche Burgerlijke Stand) is, na het gereedkomen van de gegevens van de Burgerlijke Stand van de voormalige gemeente Rosmalen, geheel voltooid over de jaren 1811-1932. In totaal bevat het bestand zo'n 275.000 records. Binnenkort zal dit ook op afstand te raadplegen zijn via het internet, op de website van het Stadsarchief (www.stadsarchief.nl).

Momenteel wordt het bevolkingsregister van de gemeente 's-Hertogenbosch uit 1830 met behulp van de computer nader toegankelijk gemaakt.

Tentoonstelling

In het Noordbrabants Museum kunt u de *Meesters van het Zuiden. Barokschilders rondom Rubens* nog tot 7 mei bezoeken (en de fraaie catalogus aanschaffen). Bij het samenstellen van een dergelijke tentoonstelling is archiefonderzoek onontbeerlijk. Hoe zou je anders aan al die informatie over schilders en schilderijenbezitters moeten komen. Er komen nog steeds nieuwe gegevens boven tafel, ook over Theodorus van Thulden, de grote Bossche barokschilder. Zo las ik in een akte in het notarieel archief dat de schilder acht dagen voor 'Bosch kermis' in het jaar 1669 samen met zijn neef Johan Baptista een visite aflegde bij Juffrouw De Massin. Twee Bossche juffrouwen – Maria Theresa Capron en Adriana Catharina Brocart – waren daar toevallig ook op bezoek. Deze verklaarden enkele maanden later op verzoek van de vader van juffrouw De Massin dat de schilder zijn dochter tijdens de visite had beloofd 'een stuck schilderije' te vervaardigen 'tot een gedachtenisse'. Zou Van Thulden met de dood in de schoenen hebben gelopen, omdat in het gesprek reeds sprake was van het vervaardigen van een schilderij 'tot een gedachtenisse'? Kort na 'Bosch kermis' – op 12 juli – overleed de schilder. Met de verklaring van de twee juffers is vader Massin waarschijnlijk naar de erfenamen van de schilder gegaan om een Van Thulden op te eisen!

Rosmalla

De Heemkundekring Rosmalen geeft *Rosmalla*, een kwartaalblad, uit, dat ook in het Stadsarchief verkrijgbaar is. Uit de laatste nummers – 1999/3 en 4 – een greep. Kwamen de voorouders van Jeroen nu uit Aken of uit Rosmalen?? Wim Veeckens schrijft over *Het Rosmalens toponiem Aken en Jeroen van Aken alias Bosch*. Voorts *Het Fotoarchief* en wie was *Johan van Vladeracken, Heer tot Nuland*. Rosmalen is trots op de *Nieuwe Dorpsvlag*. Martien Veeckens legt uit waarom. Allerlei wetenswaardigheden uit het (verre) verleden van Rosmalen meldt ons Henk de Werd in *Van alderhande saecken....*

Jac. Biemans / Aart Vos